

χωριῶν τῆς Δέρκων. Εἶχε 550 οἰκογενεῖας μὲ γὰν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Ἐνωρίτατα δὲ ἀπέκτησεν, ἀπὸ τὸ 1782, λίθινον σχολεῖον, τὸ δὲ 1878 ἐκτίσθη, φαίνεται, τὸ δεύτερον μεγάλη καὶ λαμπρὰ λιθίνη οἰκοδομή. Εἰς αὐτὴν ἐστεγάζετο ἡ ἑλληνοδημοτικὴ σχολὴ τοῦ μὲ 160 ἄρρενα ὑπὸ δύο διδασκάλους καὶ τὸ παρθεναγωγεῖον τοῦ μὲ 60 κορίτσια ὑπὸ μίαν διδασκάλισσαν. Εἰς τὰς δύο ἀνωτέρας τάξεις τῶν ἄρρένων ἐδιδάσκετο καὶ ἡ γαλλικὴ.

Ὁ Καλέμης τὸ 1884 διεπίστωσεν ὅτι τὸ χωρίον εἰσέπραττε τριπλάσια τῶν ἐξόδων του, ἀπὸ ἐνοίκια κτημάτων τοῦ δήμου προσερχόμενα. Ἦτο ὁ πρῶτος τόσον πλούσιος δῆμος τῆς Δέρκων, μὲ ἐτήσιον προϋπολογισμὸν τῶν σχολείων λ. Τ. 130.

Ἰδρυτὴς τοῦ σχολεῖου τοῦ ἦτο ὁ ἀπὸ Ἀγχιάλου γενόμενος μητροπολίτης Δέρκων Ἀνανίας (1773—1791) «ὀλίγον πρὸ τοῦ 1780», ὅπως γράφει ὁ Ξ Σιδερίδης¹⁾, στηριζόμενος ἐπὶ τῶν Χρονικῶν τῆς Πατρ. Ἀκαδημίας, σ. 222 τοῦ Μ. Γεδεῶν, ἐνῶ ἡ ὑπέροχος τῆς σχολῆς χρονολογία, 1782, στηρίζεται εἰς τὸ Ἐορτολόγιον, σ. 238 τοῦ ἴδιου σοφοῦ ἀναδιφητοῦ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κειμένων, ἀντεγράφηται ἐκ αὐτῆς καὶ ἀπὸ τὸν Τρ. Εὐαγγελίδην (αὐτ. σ. 45).

Ὁ Μ. Γεδεῶν ἀναφέρει διδάσκαλον τῆς σχολῆς Πύργου τὸν Δημήτριον Νταβετλήν, πατέρα τοῦ τότε κατετάκτου καὶ εἰς τὰ οἰκ. πατριάρχου Τραπεζῆ τοῦ IV, διδάξαντα 1833—1842, μετὰ πολλὴν πρωτοτυπίαν: ὁ διδάσκαλος ἔρριπτεν ἐν κινήτῳ γράμμα τὸν ἀλφάβητον πρὸς τὴν ὄροφν, ὅπως παίζον τὰ παιδιὰ ῥίπτοντα νόμισμα εἰς ὕψος ἐπιφωνοῦντα «χορῶνα ἢ γράμματα», καὶ ὁ μαθητὴς, πού θά διεκοίτε πρῶτος τὸ γράμμα, ἐλάμβανεν ἐν λουκούμῳ ὡς βραβεῖον! Τὸ 1909—11 ἐδίδαξεν ὁ Μ. Σαραντῆς.

Ἡ κωμόπολις ἀπετέλει δῆμον καὶ ἦτο ἔδρα τοῦ μουδέρη, εἰς τὸν ὁποῖον ὑλήγοντο αἱ κοινότητες τῶν πέριξ χωριῶν, τῶν ὁποίων οἱ μουκτάρηδες συνερχόμενοι κατὰ Δευτέραν εἰς αὐτό, συνεσκέποντο διὰ τὰ κοινοτικά των. Ἀπὸ τοῦ 1882 ὁ Πύργος εἶχε «Φιλόμουσον Ἀδελφότητα» ἰδρυθεῖσαν ἀπὸ τοὺς νέους τῆς κωμοπόλεως, μὲ σκοπὸν νὰ συνδράμῃ τὰ ἐκπαιδευτήριά του. Τὸ 1918 ἡ δημογεροντία του κατέγραψεν 992 σπίτια μὲ 5.000 πληθυσμόν.

Οἱ κάτοικοι του, πτηνοτρόφοι καὶ ἀγρόται, ἀλλὰ οἱ ἴδιοι ἰδιοκτῆται, ἐργάται καὶ πωληταὶ συγχρόνως: τῶν προϊόντων τῶν ἐκτεταμένων κήπων των, διετήρουν τὰ ὠρεῖα ἔθιμά των. Κατὰ τὴν τριήμερον πανήγυριν τῆς 15 Αὐγ., μετὰ τὴν λειτουργίαν, μετέβαινον εἰς τὸ πλησίον ἁγίασμα, ὅπου

1) Ξ. Σιδερ. Μητροπ. Δέρκων, Κλει, 1932, σ. 19.

κάποιος ἐξ αὐτῶν προσῆγε μέγαν ἄριον ὁ ἴδιος ὑπεχρεοῦτο νὰ προσφέρῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ποσότητα λαδιοῦ εἰς πρώτην προσφορὰν, πού πολ- λάκις ἔφθανε τὰς 150 ὀκ., ἐπειδὴ οἱ δυνάμενοι ἐκ τῶν κατοίκων ὀλονέν ἐπλειοδότην. Τὸ ἔθιμον ἐτηρεῖτο καὶ εἰς τὸ μικρὸν Ἀρναούτικοί τῆς Δέρ- κων. Ἐπειτα ἐμοιράζοντο εἰς τὸν λαὸν τὰ κόλλυβα καὶ ψητὸν βωδινόν, ἀπὸ τὰ σφαγὰ, πού προσεφέροντο, ὡς ἱλαστήριος θυσία (κουρμαίνι).

Ποιητικωτάτη ἐπίσης ἦτο ἡ τελετὴ τοῦ γάμου. Μετὰ τὴν στέψη, ὁμιλος γυναικῶν ἔφερε τοὺς νεονύμφους γύρω ἀπὸ τὸ «τρικέλι», ἐνῶ ἐτραγουδοῦσε :

Καλῶς ὄρισε, περδικίτσα, μεσ' σ' αὐτὴν τὴν γειτονίτσα.

Ἐλα ὄδω πουλιὰ νὰ βγάλης, ἔλα ὄδω νὰ ξεπουλιάσης.

Ἄστραπὲς βροντὲς ν' ἀκούσης, τὰ πουλιὰ σὺ μὴ τ' ἀφήσης.

Νᾶναι ἡ νύφη τριγονάκι κ' ὁ γαμβρὸς περιστεράκι.

Νᾶναι καὶ τὰ συμπεθέρια περιβόλια μὲ τὰ δένδρα¹⁾.

Αἱ πιέσεις καὶ ὁ τρόμος ἠνάγκασαν τοὺς Τσούρους ἢ Μπουρατζλήδες, συμποσομένους τότε εἰς 1650, ὅπως καὶ τοῦ Καλῆ καὶ τοῦ Ἰμβροχωριοῦ, νὰ ἐγκαταλείψουν τὰ σπύτια τῶν ἀπὸ τοῦ 1914 καὶ μετὰ περιπλάνησιν καθ' ὅλον τὸν εὐρωπαϊκὸν πόλεμον, εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Νικαίας, κατέφυγον εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἢδη εἶναι ἐγκατεστημένοι ἐνθά καὶ εἰς 17 χωρὶ ἀπὸ τῆς Αἰδηίου ἀποστειλῶν, παρὰ τοὺς ὄρους, τὴν Ἰστυαίαν, συνοικί- σαντες τὸν Νέον Πύργον. Ἐπίσης Πανωριεῖς κατοικοῦν εἰς τὰ Νέα Σφα- γεῖα, τὸν συνοικισμὸν Περιστέρι καὶ τὴν Κηφισίαν τῶν Ἀθηνῶν. Ζοῦν ὡς ἀγρόται καὶ περιβολάρηδες.

Σαφρὰς

36.—Σαφρὰς, τουρκ. Ζάφρα· ἄλλοτε μέγαν χωρίον, κείμενον ἐν τῶν Γαλαταρίων καὶ τοῦ Ἁγ. Στεφάνου, μεσόγειον, ἐπὶ λόφου, ὑπὲρ τὴν λαγκάδα τοῦ ἁγίου Μάμα.

Ὁ Βυζάντιος ἀναφέρει τὸ ὄνομά του, (ΚΠ. τ. Α' σ. 320) ὁ Πασπά- της ὡς εὐάερον καὶ τεχνικὸν τὸ ταυτίζει πρὸς τὸ Βυζαντινὸν Ζεφύριον. Ὁ κ. Γεδεών, ἐπισκεφθεὶς πολλάκις τὴν περιοχὴν, 1870, 1892, 1901 καὶ 1922, ἀφιερώνει εἰς αὐτὸ εἰδήσεις πολυτίμους.

Τὸ θέρετρον αὐτὸ βυζαντινῶν καὶ Φαναριωτῶν ἀρχόντων, ἐδέχετο πάντοτε Φαναριώτας²⁾ παρθεριστάς, μέχρι τοῦ 1871, ὅποτε ὁ ἀτμοσι- δηροδρόμος ἤλλαξε καὶ τοὺς ἐμπορικὺς δρόμους καὶ τὰς μονίμους, ὅπως καὶ τὰς ἐξοχικὰς διαμονὰς πολλῶν θρακικῶν χωρίων.

1) Δ. Καλέμης, Ἡμ. Ἀν/λῆς, 1886, σ. 135.

2) Ἡ συγκοινωνία τοῦ Σαφρᾶ μὲ τὴν Κωνσταντινούπολιν παλαιότερα ἐγίνετο

Ἀθῆναι
Τεῖχος
Γιαννιῶν
Θρακικὴ Ἄθ.
τ. 17. 1940
σ. 147-149
(42-44)

Ἀπὸ σημεῖωμα εἰς σελίδα ἐκκλησιαστικοῦ βιβλίου τοῦ Σαφρά, ἀντὶ ἄλλου κώδικος, πληροφοροῦμεθα τοὺς ἱερεῖς του τοῦ 1731, 1751, 1757 καὶ 1760, ὄλου Καλαβρυτινοὺς. Αὐτοὶ «ἐμπατοικιάζον» τὸν ναὸν τοῦ Ἁγ. Γεωργίου ἔναντι ὠρισμένου ποσοῦ, ὀρίζοντες καὶ στοιχητόν, ἀντὶ μικροτέρου ποσοῦ. Εἶχε ναὸν πρὸ τοῦ 1730, ἐγκαινιασθέντα τὸ 1776, τὸν ὁποῖον ἀνεκαίνισε μὲ δαπάνην τῶν ἐγγωρίων καὶ συνδρομὰς πολλῶν χριστιανῶν ὁ μ]της Δέρκων Νικηφόρος. 27 Μαρτίου 1832· εἶχε δὲ ἡ κομώπολις δύο ἱερεῖς ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ ἡ' αἰῶνος, ὡς καὶ ἀγίασμα τῆς ἁγ. Παρασκευῆς.

Τὸ 1877 ἡ κοινότης ἐξέδωκε «ἀντικαταστατικὸν» νόμισμα ἢ χαρτίνους «παράδες τῆς ἐκκλησίας» μετὰ ἐπταετίαν εἶχεν 60 οἰκογενεῖς ἐλλήνων ὀρθοδόξων, καταγενομένων εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν ἀμπελοργίαν.

Ὁ Σαφράς εἶχε σχολεῖον ἀρκετὰ μεγάλον, μὲ 40 μαθητὰς ὑπὸ διδάσκαλον Μεγαλοσχολίτην, διατελοῦντα καὶ ψάλτην. Τὸ ποσὸν ὅμως τῆς ἀμοιβῆς του, πὸν ἀναφέρει ὁ Καλέμης, λ. Τ. 65, εἶναι τόσφ ὑπερβολικὸν διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ὥστε ὑποπτεροῦμεθα ὅτι ὁ Σαφράς, ὅπως εἶχεν ἤδη ἀπὸ ἐνὸς αἰῶνος δύο ἱερεῖς, θὰ εἶχε πρὸ τοῦ 1824 καὶ δύο διδασκάλους. ἓνα μεγαλοσχολίτην πρὸς 3 1/2 λ. Τ. μηνιαίως (12 ε. ἡ(α)ς) καὶ ἄλλον, τὸν καὶ ψάλτην τοῦ ναοῦ, πρὸς 1 λίραν καὶ 90 γράσια (ἡμερῶς 23, λ. Τ.) Συμφωνεῖ δὲ πρὸς τὴν ὑπόθεσιν αὐτὴν καὶ ἡ πληροφορία τοῦ Τ. Βλάγγου (αὐτ. σ. 45), ὅτι ὁ Καλέμης καὶ ὁ Σαφράς εἶχον διδασκαλον πρὸς 3 λ. Τ.,

περὶ ἢ μὲ ἀμάξια, βοδιάμαξα ἢ τὰ νᾶπως ταχύτερα «μουατζήρ ἀρσμπᾶ», συρόμενα μὲ ἄλογα. Διηγῶνται λοιπὸν διὰ τὴν παρμονὴν τῆς 28 Ἰουλίου 1826 ὁ ἐκεῖ παρθερίζων Φαναριώτης τσελεμπῆ Ζαφεῖρκος Κερεστετζῆς καὶ ἡ γυναῖκα του κοκὼνα Καλλίτσα, τὸ γένος Κάλφουλου, ἐγκυμονοῦσα, ἀπεγάσισαν νὰ ἀταβοῦν εἰς τὸ Φανάρι, διὰ κάποιον λόγον σοβαρόν. Κατεκλίθησαν ἐνωίς, διὰ νὰ ξεκιήσουν τὰ χαράματα. Πρῶτος ἐξύπνησεν ὁ τσελεμπῆ Ζαφεῖρκος καὶ ἰδὼν ἔξω νὰ φέγγη, ἐξύπνησεν ἐντρομος τὴν γυναῖκα του «σῆκω κι' ἀργήσαμε, τῆ: λέγει' μᾶς πῆρε ἡ μέρα καὶ δὲν θὰ προλάβουμε τὸ βράδυ εἰς πόρτες ἀνοικτές», ἐννοῶν τὴν καστρόπορτα, ἢ ὁποῖα ἦνοιγε κι' ἐκείνη μὲ τὴν ἀνατολὴν καὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου. Γρήγορα καὶ βιαστικὰ ἔξευξαν τὸ ἀμάξι, ἔστρωσαν μέσα του σιλτέδες καὶ χρᾶμα, ἔστερέωσαν τὴν τέντα κι' ἐξεκίνησαν, μασιγώνοντες τὰ ἄλογα. Σὰν ἔφθασαν ὅμως ἐμπρὸς εἰς τὰ κάστρα, νέα τοὺς ἐπερίμενε κατάπληξις: οἱ πόρτες τοῦ Ἐδερνεκάπυ ἦσαν κλειστὲς ἀκόμη! τοὺς εἶχε γελᾶσει τὸ φεγγάρι! Κι' ὁ τσελεμπῆ Ζαφεῖρκος, χωρὶς νὰ ὁμολογήσῃ τὸ πάθημά του στὴν κοκὼνα Καλλίτσα, γὰ νὰ μὴν τὴν τρομάξῃ, τὴν ἔκρυψεν εἰς τὸ βάθος τοῦ μακροῦ ἀμάξιου, κάτω ἀπὸ τὸν σιλτέ καὶ τὰ μολυβία, διὰ τὸν φόβον τῶν Γενιτάρων. Ἡ Καλλίτσα ἀπεκοιμήθη κι' ἐξύπνησεν, ὅταν εἶχαν περάσει τὴν καστρόπορτα. Τὴν ἰδίαν ἡμέραν ὁ σουλτάν Μαχμουὺ ὁ Β' εἶχεν ἐξολοθρεύσει τοὺς τελευταίους Γενιτάρους... Ἐκτοτε οἱ καστρόπορτες ἔμεναν ἀνοικτές.

δάρα, δίσκον κτλ. Καὶ τὰ δύο εἶχον φήμην «καλονοικοκυρεμένων» χωριῶν, μὲ καλὴν ἐκπαίδευσιν. Κατὰ τὸ 1877 εἰσέπραττον 200 λίρες χρυσῆς τουρκικῆς ἀπὸ τὰ κτήματά των ἐτησίως· περιέργως ὁμως ὁ Σαφράς, ἂν καὶ εὐπορος, εἶχε παύσει πλέον νὰ συντηρῇ σχολεῖον ¹⁾.

Κάτω ἀπὸ τὸν λόφον τοῦ Σαφρά καὶ βορείως του εὕρισκετο ὁ ἄλβα νικὸς συνοικισμὸς Ἀλιμπέρδος. Εἰς τὴν ἔναντι δὲ κλιτὴν τῆς μεγάλης θρησκευτικῆς κοιλάδος ἦτο ὁ Βιράν—Μπόσνας, τοποθεσία ἐπὶ ὄροπεδίου ἐπίσης, ἐρημότοπος, ὅπου ὁμως κατὰ Σεπτέμβριον «ἔπεφταν» ἄφθονα τὰ ὄρυγα. Τὰ βράβια, ὅταν τὸ ὄροπέδιον τοῦ Σαφρά πλημμυρισμένον φῶς καὶ ἡμερον, γελόν, ὅπως θὰ ἔλεγεν ὁ ποιητής, ξάνοιγε τὴν ἀλησμόνητην θέαν του, δίπλα του, κάτω στὰ βράθια τῆς κοιλάδος, ἤρχιζε νὰ βασιλεύῃ τὸ σκοτάδι, βαθεῖα, σὰν μαῦρο βάραθρον, ὁ Ἀλιμπέρδος, χωμένος μὲς τὰ σύννεφα, εἶχάνετο ἤδη εἶνε τσιφλίκι, ὑπαγόμενον εἰς τὴν ὑποδιοίκησιν τοῦ Μπακίρκοιῦ, ὅπως καὶ τὰ ἐπίσης τσιφλίκια ἢ ἐπαύλεις Ἁγίου Μάμας, Ἰντζιολῆ, Νακάς, Σιαοὺς πασᾶ, Φιῶνια καὶ ἄλλα.

Τὸ 1915 ὁ Σαφράς εἶχε ὀλιγαίους, ἐκδιωχθέντας, λόγῳ τοῦ μεγάλου πολέμου, μεταξὺ Ἰαννουαρίου καὶ Ἀυγούστου καὶ σκορπισθέντας εἰς τὴν ἐπαρχίαν Μετροῶν καὶ ἄλλων. Τὸ 1918—19 ἐπέστρεψαν εἰς τὸ χωρίον των, ἐκατοισθέντες ἐν νῦν κατὰ τὴν ὑποχρεωτικὴν ἀνταλλαγὴν τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν τῆς Βουλγαρίας πρὸς τοὺς Τούρκους τῆς Ἑλλάδος. Ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Δ. ἑστίαν παρὰ τὸ Λεδεῖ ἀγᾶτις.

Τάραφα.

37.—Τάραφα, ²⁾ ἢ τούρα. Τάραφας· μικρὸν χωρίον γεωργῶν καὶ κτηνοτρόφων ἐντὸς δάσου, δυτικὰ καὶ εἰς μιᾶς ὥρας ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς λίμνης Δέρκων, παλαιότερα ἀπετέλει τουρκικὸν τσιφλίκι, κείμενον βορείως τοῦ Λαζάρκοιῦ, παρὰ τὸ Β. ἄκρον τῆς ἀμυντικῆς γραμμῆς τῶν Μετροῶν.

Τὸ 1884 εἶχεν 140 οἰκογενεῖας βουλγαροφώνων. Ὁ ναὸς του, ἀφιερωμένος εἰς τὸν ἅγ. Γεώργιον, ἐκτίσθη τὸ 1835. Τὸ σχολεῖον του ἦτο μικρόν· εἰς αὐτὸ συνωθοῦντο 65 μαθηταὶ διδασκόμενοι τὰ ἑλληνικὰ ἀπὸ τὸν ψάλτην, ἀντὶ 35 λ. Τ. ἐτησίως, ποσὸν προερχόμενον ἀπὸ τὸ κοινοτικὸν πανδοχεῖον καὶ συμπληρούμενον ἀπὸ τὸ ἐκκλησιαστικὸν ταμεῖον.

Τὸ χ. εἶχεν ἀγίασμα ἀφιερωμένον εἰς τὸν ἅγιον Γιάννην καὶ ἄλλο εἰς τὴν Ἀνάληψιν τοῦ Σωτῆρος, ὁπότε καὶ ἐπανηγύριζε. Μετὰ τὸν ἀγιασμὸν οἱ ἑορτασταὶ ἔτρωγον διασκεδάζοντες εἰς τὸ ὑπαιθρον ὑπὸ τοὺς ἤχους τῆς

1) Γεδεῶν, Ἀποσημ. Χρονογρ. 1932, σ. 294.

2) Ὀμώνυμον χ. τῆς Λοκρίδος Φαρύγγια, παλαιότερα Τάραη, παρὰ Σιράβ. Σκάρφη.

χωριῶν τῆς Δέρκων. Εἶχε 550 οἰκογενεῖας μὲ ναὸν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Ἐνωρίτατα δὲ ἀπέκτησεν, ἀπὸ τὸ 1782, λίθινον σχολεῖον, τὸ δὲ 1878 ἐκτίσθη, φαίνεται, τὸ δεύτερον μεγάλη καὶ λαμπρὰ λιθίνη οἰκοδομή. Εἰς αὐτὴν ἐστεγάζετο ἡ ἑλληνοδημοτικὴ σχολὴ τοῦ μὲ 160 ἄρρενα ὑπὸ δύο διδασκάλους καὶ τὸ παρθεναγωγεῖον τοῦ μὲ 60 κορίτσια ὑπὸ μίαν διδασκάλισσαν. Εἰς τὰς δύο ἀνωτέρας τάξεις τῶν ἄρρένων ἐδιδάσσετο καὶ ἡ γαλλικὴ.

Ὁ Καλέμης τὸ 1884 διεπίστωσεν ὅτι τὸ χωρίον εἰσέπραττε τριπλάσια τῶν ἐξόδων του, ἀπὸ ἐνοίκια κτημάτων τοῦ δήμου προερχόμενα. Ἦτο ὁ πρῶτος τόσον πλούσιος δῆμος τῆς Δέρκων, μὲ ἐτήσιον προϋπολογισμὸν τῶν σχολείων λ. Τ. 130.

Ἰδρυτὴς τοῦ σχολείου τοῦ ἦτο ὁ ἀπὸ Ἀγγιάλου γενόμενος μητροπολίτης Δέρκων Ἀνανίας (1773—1791) «ὀλίγον πρὸ τοῦ 1780», ὅπως γράφει ὁ Ξ Σιδερίδης¹⁾, στηριζόμενος ἐπὶ τῶν Χρονικῶν τῆς Πατρ. Ἀκαδημίας, σ. 222 τοῦ Μ. Γεδεῶν, ἐνῶ ἡ ὑπέροθυρος τῆς σχολῆς χρονολογία, 1782, στηρίζεται εἰς τὸ Ἐορτολόγιον, σ. 238, τοῦ ἰδιοῦ σοφοῦ ἀναδιφητοῦ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κειμένων, ἀντεγράφη δὲ ἐξ αὐτῆς καὶ ἀπὸ τὸν Τρ. Εὐαγγελίδην (αὐτ. σ. 45).

Ὁ Μ. Γεδεῶν ἀναφέρει διδασκάλου τῆς σχολῆς Πύργου τὸν Δημήτριον Νταβερίνην, πατέρα τοῦ τότε δικαστοῦ καὶ εἰσακτατοῦ Ἰωάννη τοῦ Γ', διδασκάντα 1833—1842, μὲ πλεῆρη πρωτοτυπίαν: ὁ διδασκαλὸς ἔρριπτεν ἐν κινητὸν γράμμα τοῦ ἀλφαριθμοῦ πρὸς τὴν ὀροφήν, ὅπως παίζον τὰ παιδιά ῥίπτοντα νόμισμα εἰς ἕνα ἐπιφωνοῦντα «κορώνα ἢ γράμματα», καὶ ὁ μαθητὴς, πού θὰ διέκρινε πρῶτος τὸ γράμμα, ἐλάμβανεν ἐν λουκούμῳ ὡς βραβεῖον! Τὸ 1909—11 ἐδίδαξεν ὁ Μ. Σαραντῆς.

Ἡ κωμόπολις ἀπετέλει δῆμον καὶ ἦτο ἔδρα τοῦ μουδέρη, εἰς τὸν ὁποῖον ὑπήγοντο αἱ κοινότητες τῶν πέριξ χωριῶν, τῶν ὁποίων οἱ μουκτάρηδες συνερχόμενοι κατὰ Δευτέραν εἰς αὐτό, συνεσκέπτοντο διὰ τὰ κοινοτικά των. Ἀπὸ τοῦ 1882 ὁ Πύργος εἶχε «Φιλόμουσον Ἀδελφότητα» ἰδρυθεῖσαν ἀπὸ τοὺς νέους τῆς κωμοπόλεως, μὲ σκοπὸν νὰ συνδράμῃ τὰ ἐκπαιδευτήριά του. Τὸ 1918 ἡ δημογεροντία του κατέγραψεν 992 σπίτια μὲ 5.000 πληθυσμόν.

Οἱ κάτοικοί του, πτηνοτρόφοι καὶ ἀγρόται, ἀλλὰ οἱ ἴδιοι ἰδιοκτῆται, ἐργάται καὶ πωληταὶ συγχρόνως: τῶν προϊόντων τῶν ἐκτεταμένων κήπων των, διετήρουν τὰ ὠραία ἔθιμά των. Κατὰ τὴν τριήμερον πανήγυριν τῆς 15 Αὐγ., μετὰ τὴν λειτουργίαν, μετέβαινον εἰς τὸ πλησίον ἀγίασμα, ὅπου

1) Ξ. Σιδερ. Μητροπ. Δέρκων, Κ]λει, 1982, σ. 19.

κάποιοι ἐξ αὐτῶν προσήγγε μεγάλον ἄριον ὁ ἴδιος ὑπεχρεοῦτο νὰ προσφέρει εἰς τὴν ἐκκλησίαν ποσότητα λαδιοῦ εἰς πρώτην προσφορᾶν, πού πολλάκις ἔφθανε τὰς 150 ὀκ., ἐπειδὴ οἱ δυνάμενοι ἐκ τῶν κατοίκων ὄλον ἐν ἐπλειοδότην. Τὸ ἔθιμον ἐτηρεῖτο καὶ εἰς τὸ μικρὸν Ἀθναούτσιο τῆς Δέρεκων. Ἐπειτα ἐμοιράζοντο εἰς τὸν λαὸν τὰ κόλλυβα καὶ ψητὸν βωδινόν, ἀπὸ τὰ σφαχτά, πού προσεφέροντο, ὡς ἱλαστήριος θυσία (κουρμαίνι).

Ποιητικωτάτη ἐπίσης ἦτο ἡ τελετὴ τοῦ γάμου. Μετὰ τὴν στέψιν ὁμιλος γυναικῶν ἔφερε τοὺς νεονύμφους γύρα ἀπὸ τὸ «τρισκέλι», ἐνῶ ἐτραγουδοῦσε:

Καλῶς ὄρισες, περδικίτσα, μεσ' σ' αὐτὴν τὴν γειτονίτσα.
 Ἔλα ἔδω πουλιά νὰ βγάλῃς, ἔλα ἔδω νὰ ξεπουλιάσῃς.
 Ἄστραπὲς βροντὲς ν' ἀκούσῃς, τὰ πουλιά σὺ μὴ τ' ἀφήσῃς.
 Νᾶναι ἢ νύφη τριγωνάκι κ' ὁ γαμβρὸς περιστεράκι.
 Νᾶναι καὶ τὰ συμπεθέρια περιβόλια μὲ τὰ δένδρα¹⁾.

Αἱ πιέσεις καὶ ὁ τρόμος ἠνάγκασαν τοὺς Ἠθοίους ἢ Μπουραζλήδες, συμποσομένους τότε εἰς 1650, ὅπως καὶ τὸν Κιλάβα καὶ τοῦ Ἰμβροχωριοῦ, νὰ ἐγκαταλείψουν τὰ σπίτια τῶν ἀπὸ τοῦ 1914 καὶ μετὰ περιπλάνησιν καθ' ὅλον τὸν εὐρωπαϊκὸν πόλεμον εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Νικαίας, κατέφυγον εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἦδη εἶναι ἐγκατεστημένοι ἐν ΒΑ καὶ εἰς 17 χμ. ἀπὸ τῆς Αἰδημοῦ ἀποστασίν, παρὰ τοὺς Ἠθεοὺς, πρὸς τὴν Ἰστιάαν, ἀναγκασάντες τὸν Νέον Πύργον. Ἐπίσης ἀναγκάσθησαν κατὰ κοινὴν εἰς τὰ Νέα Σφαγεῖα, τὸν συνοικισμὸν Περιστερί καὶ τὴν Κηφισίαν τῶν Ἀθηνῶν. Ζοῦν ὡς ἀγρόται καὶ περιβολάηδες.

Σαφράς

36.—Σαφράς, τουρκ. Ζάφρα· ἄλλοτε μεγάλον χωρίον, κείμενον ἐν Β τῶν Γαλαταρίων καὶ τοῦ Ἁγ. Στεφάνου, μεσόγειον, ἐπὶ λόφου, ὑπὲρ τὴν λαγκαῖδα τοῦ ἁγίου Μάμα.

Ὁ Βυζάντιος ἀναφέρει τὸ ὄνομά του, (ΚΠ. τ. Α' σ. 320) ὁ Πασπάτης ὡς εὐάερον καὶ τεμπλὸν τὸ ταυτίζει πρὸς τὸ Βυζαντινὸν Ζεφύριον. Ὁ κ. Γεδεών, ἐπισκεφθεὶς πολλάκις τὴν περιοχὴν, 1870, 1892, 1901 καὶ 1922, ἀφιερώνει εἰς αὐτὸ εἰδήσεις πολυτίμους.

Τὸ θέρετρον αὐτὸ βυζαντινῶν καὶ Φαναριωτῶν ἀρχόντων, ἐδέχετο πάντοτε Φαναριώτας²⁾ παρθενιστὰς, μέχρι τοῦ 1871, ὅποτε ὁ ἀτμοσιδηροδρομος ἤλλαξε καὶ τοὺς ἐμπορικῶς δρόμους καὶ τὰς μονίμους, ὅπως καὶ τὰς ἐξοχικὰς διαμονὰς πολλῶν θρακικῶν χωρίων.

1) Δ. Καλέμης, Ἡμ. Ἀν/λῆς, 1886, σ. 135.

2) Ἡ συγκοινωνία τοῦ Σαφρά μὲ τὴν Κωνσταντινούπολιν παλαιότερα ἐγένετο

Ἄθην
Γαϊτάνου
Πεννῶ:
Ἄθην
#8.τ.ΙΤ!
1940
σ. 147-149
(42-44)

³ Ἀπὸ σημείωμα εἰς σελίδα ἐκκλησιαστικοῦ βιβλίου τοῦ Σαφρᾶ, ἀντὶ ἄλλου κώδικος, πληροφοροῦμεθα τοὺς ἱερεῖς του τοῦ 1731, 1751, 1757 καὶ 1760, ὄλους Καλαβρυτινοὺς. Αὐτοὶ «ἐμπατοικίαζον» τὸν ναὸν τοῦ Ἁγ. Γεωργίου ἐναντι ὠρισμένου ποσοῦ, ὀρίζοντες καὶ στοιχητόν, ἀντὶ μικροτέρου ποσοῦ. Εἶχε ναὸν πρὸ τοῦ 1730, ἐγκαινιασθέντα τὸ 1776, τὸν ὁποῖον ἀνεκαίτισε μὲ δαπάνην τῶν ἐγγχωρίων καὶ συνδρομᾶς πολλῶν χριστιανῶν ὁ μητρὸς Δέρκων Νικηφόρος. 27 Μαρτίου 1832· εἶχε δὲ ἡ κωμόπολις δύο ἱερεῖς ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ ἡ' αἰῶνος, ὡς καὶ ἀγίασμα τῆς ἁγ. Παρασκευῆς.

Τὸ 1877 ἡ κοινότης ἐξέδωκε «ἀντικαταστατικόν» νόμισμα ἡ χαρτίνους «παράδες τῆς ἐκκλησίας»· μετὰ ἑπταετίαν εἶχεν 60 οἰκογενεῖας ἑλλήνων ὀρθοδόξων, καταγενομένων εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν ἀμπελοργίαν.

Ὁ Σαφρὰς εἶχε σχολεῖον ἀρκετὰ μέγαλον, μὲ 40 μαθητὰς ὑπὸ διδάσκαλον Μεγαλοσχολίτην, διατελοῦντα καὶ ψάλτην. Τὸ ποσὸν ὅμως τῆς ἀμοιβῆς του, ποῦ ἀναφέρει ὁ Καλέμης λ. Τ. 67, εἶναι τόσῳ ὑπερβολικόν διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ὥστε ὑποπινεόμεθα ὅτι ὁ Σαφρὰς, ὅπως εἶχεν ἤδη ἀπὸ ἐνὸς αἰῶνος δύο ἱερεῖς, θὰ εἶχε πρὸ τοῦ 1884 καὶ δύο διδασκάλους, ἓνα μεγαλοσχολίτην πρὸς 3 1/2 λ. Τ. ἡμερῶς (42 ἡμερῶς) καὶ ἄλλον, τὸν καὶ ψάλτην τοῦ ναοῦ, πρὸς 1 λίραν καὶ 20 γροῖα (ἡμερῶς 23, 70). Σημειοῦται δὲ πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν αὐτὴν καὶ ἡ περὶ τὴν ἀποστολὴν τοῦ Ἁγ. Ευαγγελίου (αὐτ. σ. 45), ὅτι ὁ Καλέμης καὶ ὁ Σαφρὰς εἶχον διδάσκαλον πρὸς 3 λ. Τ.,

περὶ ἡ μὲ ἀμάξια, βοδάμαξα ἢ τὰ κᾶπως ταχύτερα «μουατζήρ ἀραμπᾶ», ἀσρόμενα μὲ ἄλογα. Διηγοῦνται λοιπὸν ὅτι τὴν παρσμονὴν τῆς 28 Ἰουλίου 1826 ὁ ἐκεῖ παραθερίζων Φαναριώτης τσελεμπὴ Ζαφειρὸς Κερεστετζῆς καὶ ἡ γυναῖκα του κοκώνα Καλλίτσα, τὸ γένος Κάλφουλου, ἐγκυμονοῦσα, ἀπετάσισαν τὰ ἀτσοῦν εἰς τὸ Φανάρι, διὰ κάποιον λόγον σοβαρόν. Κατεκλίθησαν ἐνωρίς, διὰ τὰ ξενιθήσουν τὰ χαράματα. Πρῶτος ἐξύπνησεν ὁ τσελεμπὴ Ζαφειρὸς καὶ ἰδὼν ἔξω τὰ φέγγη, ἐξύπνησεν ἐντρομος τὴν γυναῖκα του «σῆκω κι' ἀργήσαμε, τῆ: λέγει' μᾶς πῆρε ἡ μέρα καὶ δὲν θὰ προλάβουμε τὸ βράδυ τίς πόρτες ἀνοικτές», ἐννοῶν τὴν καστρόπορτα, ἡ ὁποία ἦνοιγε κι' ἐκίει μὲ τὴν ἀνατολὴν καὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου. Γρήγορα καὶ βιαστικὰ ἔξευσαν τὸ ἀμάξι, ἔστρωσαν μέσα του σιλτέδες καὶ χρᾶμα, ἔστρωσαν τὴν τέντα κι' ἔξεκίνησαν, μασιγιώνοντες τὰ ἄλογα. Σὰν ἔφθασαν ὅμως ἐμπρὸς εἰς τὰ κάστρα, νέα τοὺς ἐπερίμενε κατάπληξις: οἱ πόρτες τοῦ Ἐδερνέκαπὺ ἦσαν κλειστὲς ἀκόμη! τοὺς εἶχε γελᾶσει τὸ φεγγάρι! Κι' ὁ τσελεμπὴ Ζαφειρὸς, χωρὶς τὰ ὁμολογήσῃ τὸ πάθημά του στὴν κοκώνα Καλλίτσα, γὰρ τὰ μὴν τὴν τρομάξῃ, τὴν ἔκρουσεν εἰς τὸ βάθος τοῦ μακροῦ ἀμαξιοῦ, κάτω ἀπὸ τὸν σιλτέ καὶ τὰ μαξιλάρια, διὰ τὸν φόβον τῶν Γενιτσάρων. Ἡ Καλλίτσα ἀπεκοιμήθη· κι' ἐξύπνησεν, ὅταν εἶχαν περάσει τὴν καστρόπορτα. Τὴν ἰδίαν ἡμέραν ὁ σουλτάν Μαχμούτ ὁ Β' εἶχεν ἐξολοθρεύσει τοὺς τελευταίους Γενιτσάρους... Ἐκτοτε οἱ καστρόπορτες ἔμεναν ἀνοικτές.

δῶρα, δίσκον κτλ. Καὶ τὰ δύο εἶχον φήμην «καλονοικοκυρρευμένων» χωριῶν, μὲ καλὴν ἐκπαίδευσιν. Κατὰ τὸ 1877 εἰσέπραττον 200 λίρες χρυσῆς τουρκικῆς ἀπὸ τὰ κτήματά των ἐτησίως· περιέργως ὅμως ὁ Σαφρᾶς, ἂν καὶ εὖπορος, εἶχε παύσει πλέον νὰ συντηρῇ σχολεῖον ¹⁾).

Κάτω ἀπὸ τὸν λόφον τοῦ Σαφρᾶ καὶ βορείως του εὐρίσκετο ὁ ἄλβανικὸς συνοικισμὸς Ἀλιμπέρδος. Εἰς τὴν ἔναντι δὲ κλιτὴν τῆς μεγάλης θρακικῆς κοιλάδος ἦτο ὁ Βιρὰν—Μπόσνας, τοποθεσία ἐπὶ ὄροπέδιον ἐπίσης, ἐρημότοπος, ὅπου ὅμως κατὰ Σεπτέμβριον «ἔπεφταν» ἄφθονα τὰ ὄρυζα. Τὰ βράδια, ὅταν τὸ ὄροπέδιον τοῦ Σαφρᾶ πλημμυρισμένον φῶς καὶ ἡμερον, γελῶεν, ὅπως θὰ ἔλεγεν ὁ ποιητής, ξάνοιγε τὴν ἀλησμόνητην θέαν του, δίπλα του, κάτω στὰ βάθη τῆς κοιλάδος, ἤρχιζε νὰ βασιλεύῃ τὸ σκοτάδι, βαθεία, σὰν μαῦρον βάραθρον, ὁ Ἀλιμπέρδος, χωμένος μὲς τὰ σύννεφα, ἐχάνετο ἤδη εἶνε τσιφλίκι, ὑπαγόμενον εἰς τὴν ὑποδιοίκησιν τοῦ Μπακίρκιοι, ὅπως καὶ τὰ ἐπίσης τσιφλίκια ἢ ἐπαύλεις Ἁγίου Μάμας, Ἰντζιγλή, Νακάς, Σιαοὺς πασᾶ, Φλώρικα καὶ ἄλλα.

Τὸ 1915 ὁ Σαφρᾶς εἶχε 570 κατοικοὺς, ἐκδιωχθέντας, λόγῳ τοῦ μεγάλου πολέμου, μεταξὺ Ἰανουαρίου καὶ Αὐγούστου καὶ σκορπισθέντας εἰς τὴν ἐπαρχίαν Μετροῶν καὶ ἄλλοι. Τὰ 1918—19 ἐπέστρεψαν εἰς τὸ χωρίον τὸν ἐκπατρισθέντα ἐκ νέου κατὰ τὴν ἐπιτοχαιοτικὴν ἀνταλλαγὴν τῶν ἐλληνικῶν πληθυσμῶν τῆς Τουρκίας πρὸς τοὺς Τούρκους τῆς Ἑλλάδος. Ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Δ. Θράκην παρὰ τὸ Λεδὲ ἀγᾶτς.

Τάρας

37.—Τάρας, ²⁾ ἢ, τουρκ. Τάρφας· μικρὸν χωρίον γεωργῶν καὶ κτηνοτρόφων ἐντὸς δάσους, δυτικὰ καὶ εἰς μίαν ὥραν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς λίμνης Δέρκων, παλαιότερα ἀπετέλει τουρκικὸν τσιφλίκι, κείμενον βορείως τοῦ Λαζάρκιοι, παρὰ τὸ Β. ἄκρον τῆς ἀμυντικῆς γραμμῆς τῶν Μετροῶν.

Τὸ 1884 εἶχεν 140 οἰκογενεῖας βουλγαροφώνων. Ὁ ναὸς του, ἀφιερωμένος εἰς τὸν ἅγ. Γεώργιον, ἐκτίσθη τὸ 1835. Τὸ σχολεῖον του ἦτο μικρόν· εἰς αὐτὸ συνωθοῦντο 65 μαθηταὶ διδασκόμενοι τὰ ἑλληνικὰ ἀπὸ τὸν ψάλτην, ἀντὶ 35 λ. Γ. ἐτησίως, ποσὸν προερχόμενον ἀπὸ τὸ κοινοτικὸν πανδοχεῖον καὶ συμπληρούμενον ἀπὸ τὸ ἐκκλησιαστικὸν ταμεῖον.

Τὸ χωρὶον εἶχεν ἀγίασμα ἀφιερωμένον εἰς τὸν ἅγ. Γιάννην καὶ ἄλλο εἰς τὴν Ἀνάληψιν τοῦ Σωτῆρος, ὁπότε καὶ ἐπανηγύριζε. Μετὰ τὸν ἀγιασμόν οἱ ἑορτασταὶ ἔτρωγον διασκεδάζοντες εἰς τὸ ὑπαιθρον ὑπὸ τοὺς ἤχους τῆς

1) Γεδεών, Ἀποσημ. Χρονογρ. 1932, σ. 294.

2) Ὁμώνυμον χωρὶον τῆς Λοκρίδος Φαρύγαι, παλαιότερα Τάρφη, παρὰ Στράβ. Σκάρφη.